

Sove i s one stranu nade

Neka mi bude dozvoljeno da, parafrazirajući misao književnika i diplomate Branka Lazarevića, kažem da povodom knjige Dražena Pavlice govorim i o svom mišljenju o temi njegovog interesa. Ovo je druga knjiga Dražena Pavlice i oslanja se na njegovu prvu knjigu *Odsutni Bog: varijacije postavke o posvjetovljenju* (Biro za društvena istraživanja, Beograd, 2016).

Iako to ne kaže izrikom, Pavlica, čini se prihvata, razumevanje ekumenizma onako kako je taj izvor opisan u *Blekvelovom rečniku moderne društvene misli* (izdanje u SAD). Dakle, svakako je tačno da religiozni vernici koji su potpuno ubeđeni da samo oni poseduju istinu o stvarima mogu smatrati pluralizam nepodnošljivim, a zapravo je posledica takve viševekovne kontroverze većine hrišćanskih crkava, bila podsticanje tolerantnog ekumenizma koji često napušta, na nivou doslovnog otkrivenog verovanja, tvrdnju o (konačnoj) istini.

Iako je ekumena smatrana svekupnošću sveta naseljenog ljudima još u antička vremena (Pavlica o tome piše u prvim delovima knjige), ona tek u pozno doba (19. stoleće) ljudske istorije postaje pokretom (ekumenizam) u čijem temelju počiva jaka potreba, želja i nada da se hrišćani međusobno razumeju u okviru dijaloške kulture. Taj fenomen je naš autor u prvim redovima knjige sasvim jasno predočio čitaocu.

CEPANJE NARAVI: Od raskola u hrišćanstvu 1054, sa promenljivom snagom i voljom živi potreba za dijalogom među stranama koje su podvojene. Raskol nije samo posledica u različitom shvatanju o praktikovanju doktrine. Izvan i pre konačnog doktrinarnog razla-

Dražen Pavlica,
Samočežnja hrišćanstva: Ekumenizam s ove i one strane hrišćanstva,
Akademska knjiga, Novi Sad, 2021

Piše: **Dokica Jovanović**

za, to lagano cepanje je bilo izraz u cepanju sasvim profane naravi. Bila je to igra političke moći suprotstavljenih delova još istog tabora. Zar nije još Epikur (341-270. p.n.e) beležio činjenicu da svaki čovek vidi i oblikuje boga prema svojoj predstavi, onoga kome baš taj čovek priznaje da je identičan samom sebi? Pa, kaže Epikur: "Pre svega: smatraj boga kao neprolazno i blaženo biće,

Dražen Pavlica
SAMOČEŽNJA
HRIŠĆANSTVA
Ekumenizam s ove i one strane hrišćanstva

onako kako i opšte mišljenje o bogu kazuje, i ne dodaj ništa što bi njegovoj neprolaznosti bilo strano ili njegovoj blaženosti neprilično. Misli o njemu da je istina sve što može obezbediti njegovo blaženstvo i njegovu neprolaznost. Jer bogovi postoje; i jasno je saznanje o njima. Ali nisu onakvi kako ih ljudi sebi predstavljaju, jer kako ih ljudi zamišljaju, oni takvi ne mogu postojati. Nije bezbožan onaj ko poriče bogove svetine, nego onaj ko bogovima pripisuje ono što svetina o njima misli. Jer ono što svetina o bogovima iskazuje to nisu jasni pojmovi, nego kriva naslućivanja. Prema tome iskazivanju, bogovi zlim ljudima nanose najveću štetu a dobrima daju korist, jer kako su ljudi sasvim obavešteni samo o svojim vrlinama, oni prihvataju samo bića koja na njih liče, a sve što nije takvo, oni smatraju za tuđe." Šta nam kaže Epikur? Među nama ljudima obitava onoliko bogova koliko nas ima. A svakome među nama je, bezuslovno, pripisano da je baš on taj jedinstveni, istinski bog. I, eto nerazumevanja, raskola među ljudima. Svako žudi da u svom vrtu neguje jedinstvenu i nepikosnovenu istinu u kojoj, prevashodno, vidi silu.

Od raskola tinja potreba, u nekim odvojenim perivojima hrišćanstva, da se hrišćanstvo vrati sebi samom (makar ne pod svodom jedne bogomolje). No, pohitajmo kroz vekove, ruku podruku sa Pavlicom. I evo nas na kapijama novog doba. Ta potreba je dobila novu artikulaciju sa nastankom protestantizma u osvit novog veka. Protestantizam je, iako se držao dogme, pokušao da da odgovor na pitanja koja je postavljala nastajuća epoha zapadne moderne. Međutim, dobro je Pavlica primetio: "u *Prokletstvu hrišćanstva*, eseju njemačkog filozofa Herberta Šnedelbaha (Herbert Schnadelbach), misionarenje se drži jednom od sedam 'urođenih grešaka' hrišćanstva." (51) Jedna od "urođenih grešaka" je antisemitizam. Antisemitizam je već srastao sasvim duboko u početnu misao protestantizma.

Kao posledica takvog stanja, tek posle Drugog svetskog rata,

FOTO: BIRODILRS

na drugom Vatikanskom koncilu (1962-1965), katolička crkva je opet otvorila ovo pitanje i pokrenula je ozbiljna nastojanja ne bi li se oslobodila antisemitizma u sopstvenim redovima. Pre toga, kažu mnogi istraživači, Kristalna je noć, koja je nagovestila užase Holokasta, bila tempirana, barem delimično, sa rođendanom Martina Lutera (9-10. novembar). Uprkos osvežavajućem filosemitizmu koji je zastupao 1523. godine, kada je objavio *Isus Hrist je rođen kao Jevrej*, Martin Luter (1483-1546) je bio gorko razočaran odbijanjem nemačkih Jevreja da se pridruže njegovoj crkvi, te je postao otvoreni antisemita. Zaista, on je eksplicitno pozivao na nasilje nad Jevrejima u traktatima poput spisa *O Jevrejima i njihovim lažima* (1543), i u mnogim javnim govorima pred kraj svog života.

Drugi Vatikanski koncil je razmatrao pitanja ekumenizma i u istočnim (pravoslavnim) crkvama u duhu pomirljivosti i tolerancije, o slobodi vere, o položaju i ulozi crkava u savremenom svetu, iznesen je zahtev za dijalog sa nehrišćanima...

ANATEME I BERLINSKI ZID:

No, vratimo se korak unazad. Pavlica podseća da je savremeni ekumenski pokret dobio snagu iz straha pred budućom ratnom kataklizmom. U Edinburgu je održana Međunarodna misionarska konferencija 1910. godine. Međutim, ova konferencija ne bi bila moguća bez pionirskog ekumenskog rada mnogih hrišćanskih omladinskih pokreta. Mada strah od kataklizme ne pominje, Pavlica pominje ono što je potkopalo temelje Zapada

u osvit 20. stoleća i što će vrhuniti velikim ubijanjem. "Imajući u vidu da u toj eri ogoljena imperijalistička otimačina i kolonijalne bestijalnosti dostižu paroksizam, jasno je sa kakvim se sve to okolnostima morao nositi pozni protoekumenizam." (49) Jesu li hrišćanske crkve tek nastojale da umanje strepnju, pa i da, ako ne zaustave, a ono da ublaže nastupajuće razaranje, ili su, pak, teško je to reći, pokušale da, praktikujući toleranciju tek pilatovski, operu ruke zarad sopstvene odgovornosti?

Posle Prvog svetskog rata, koji je mnogim ljudima doneo mnogo razaranja, crkva je postala izvor nade onima kojima je potrebna. Godine 1948. održan je prvi sastanak Svetskog saveta crkava. Uprkos činjenici da je sastanak odložen zbog Drugog svetskog rata, Savet je održao sastanak u Amsterdamu sa temom o čovekovom opadanju i Božjem planu. U centru pažnje i na samom saboru i posle njega je bila tragedija i šteta koju je doneo Drugi svetski rat.

Uz to, međusobne anateme (ekskomunikacije) iz 1054. godine, koje su označile raskol između zapadnog (katoličkog) i istočnog (pravoslavnog) opozvali su 1965. papa Pavle VI i vasiljenski patrijarh Konstantinopolja Atinagora. Dva poglavara su bili svesni da će razdeljenost i dalje postojati. Ali, učinili su, posle devet vekova, važan i veliki korak ka uzajamnosti.

Važno mesto u knjizi zaprema pitanje o tome da li je ekumenski identitet – ukoliko je moguć i ukoliko postoji – homologan postmodernom, tendencijski globalizujućem identitetu. Velika tranzicija se zahuktala jezdeći na ideologemi

▲ Prof. dr Đuro Šušnjić i Dražen Pavlica. Predstavljanje knjige D. Pavlice "Odsutni Bog varijacije postavke o posvjetovljenju"

Još jedan istorijski izazov ukopan je pred ekumenizmom. Osim moralnog stava, milioni ugroženih čekaju ohrabrujuće delanje. U nadi da ekumena ne gasne

o kraju ideologije, kraju istorije u okrilju "otvorenog društva". Na razvalinama jedne (totalitarne?) nade o nastupajućem beskonfliktnom društvu građena je druga (pokazaće se još brže) razvalina ideološke nade o otvorenom društvu, demokratiji, slobodnom tržištu (te i slobodnoj komunikaciji i sadejstvu svih ljudi). Srušen je Berlinski zid (najzad), ali je dograđeno bezbrojno mnoštvo još tvrdih, smrtonosnijih i neprelaznijih zidova.

Kada su se čuli pucnji sa istočne strane Berlinskog zida pre 1989, zapadni svet se grčio od zgražanja suočen sa "komunističkom" pretnjom. A kada danas preko palestinsko-izraelskog zida lete smrtonosne rakete; kada se rafalima puca u meso izbeglica iz latinoameričkog pakla koje pokušavaju da pregaze Rio Grande u begu ka kakvom-takvom životu; kada zemlje članice EU razapinju bodljikavu žicu na granicama i natapaju je visokovoltnim naponom, pucaju na izbeglice sa Bliskog Istoka, prebijaju ih; kada se nebrojene hiljade ljudi davi u talasima Mediterana bežeći od smrti... zapadni (da li i ekumenski čovek) aplaudira srećan što je još jednom sačuvao "svoj" komfor i "svoj" konformizam. Kantov Večni mir se udaljava od ove ekumene sve brže i brže, sve strmoglavije? Dok žrci današnjeg svetskog vrtloga Karl Poper, Džefri Saks, Francis Fukujama... govore sve tiše, upola glasa, šapatom, reklo bi se. Ne znamo šta bi njihov stariji rodstvenik Danijel Bel sada rekao?

Još jedan istorijski izazov je ukopan pred ekumenizmom. Osim moralnog stava, milioni ugroženih čekaju ohrabrujuće delanje. U nadi da ekumena ne gasne.

I taj epohalni sunovrat tutnji u prašini jače no ikad. Očekujem da Dražen Pavlica metne na svoja pleća neizmerivo golem teret i da pokuša da postavi pitanja o tome hoće li i da li je moguće da iz pravca ekumene, ekumenizma i ekumeničnosti krene kakav, makar slabšan glas, utehe.

Znam da Draženu Pavlici ne manjkaju znanje, hrabrost, tvrdoglavost i istrajnost pa da uzme list papira, pero i mastilo u šake. ☚